

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VETERINARIYA VA CHORVACHILIKNI
RIVOJLANTIRISH QO'MITASI**

**SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI,
CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI NUKUS
FILIALI**

**"VETERINARIYA MEDITSINASI VA CHORVACHILIKDAGI DOLZARB
MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI" mavzusidagi xalqaro
ilmiy va ilmiy-texnik konferensiya materiallari**

TO'PLAMI

13-noyabr 2025-yil

СБОРНИК материалов

**международной научно и научно-технической конференции на тему
"АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ И
ЖИВОТНОВОДСТВА И ИХ РЕШЕНИЯ"**

13 ноября, 2025 г

**International scientific and scientific-technical conference
"ACTUAL PROBLEMS OF VETERINARY MEDICINE AND LIVESTOCK
AND THEIR SOLUTIONS"**

November 13, 2025

NUKUS-2025

“Veterinariya meditsinasi va chorvachilikdagi dolzarb muammolar va ularning yechimlari”
Xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik konferensiyasi materiallari [Matn]: to‘plam / Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali. – Nukus: “Golden Print Nukus” nashriyoti, 2025. – 389 b.

Anjuman tashkiliy qo‘mitasi

Tashkiliy qo‘mita raisi: Esimbetov Adilbay Tlepovich, b.f.d., professor;

Tashkiliy qo‘mita raisi muovini: Avezimbetov Shavkat Dosumbetovich, v.f.n.;

Tashkiliy qo‘mita kotibi: Rozumbetov Kenjabek Umar og‘li, b.f.f.d.;

D. Bazarbayeva – “Veterinariya diagnostikasi va oziq-ovqat xavfsizligi” kafedrasida katta o‘qituvchisi, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

Tashkiliy qo‘mita a‘zolari:

Sh. Jabbarov – O‘zbekiston Respublikasi Veterinariya va chorvachilikni rivojlantirish qo‘mitasi boshqarmasi boshlig‘i o‘rinbosari, veterinariya fanlari doktori, professor.

X. Yunusov – Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti rektori, biologiya fanlari doktori, professor.

M. Y. Karpuxin – Ural davlat agrar universitetining ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, agrar fanlar doktori, dotsent (Rossiya Federatsiyasi)

N. G. Malkov – N. F. Vereshagin nomidagi Vologda davlat sutchilik akademiyasi rektori, texnika fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi)

A. Abdurasulov – Qirg‘iziston Respublikasi O‘sh davlat universiteti “Veterinariya meditsinasi va biotexnologiyasi” kafedrasida mudiri, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, professor. (Qirg‘iziston Respublikasi)

R. Miqtibayeva – Qozog‘iston milliy agrar tadqiqot universiteti “Mikrobiologiya va virusologiya” kafedrasida professori, veterinariya fanlari nomzodi. (Qozog‘iston Respublikasi)

S. Mirzakulov – Olmaota texnologiya universiteti “Oziq-ovqat mahsulotlari texnologiyasi” kafedrasida professori, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, dotsent. (Qozog‘iston Respublikasi)

Q. Atanazarov – O‘quv ishlari bo‘yicha direktor o‘rinbosari, biologiya fanlari nomzodi, dotsent.

A. Mambetnazarov – Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagog kadrlarni tayyorlash bo‘limi boshlig‘i, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, dotsent.

A. Kaniyazov – “Veterinariya va zootexnologiya” fakulteti dekani, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

X. Mamatov – “Zootexnologiya” kafedrasida mudiri, qishloq xo‘jalik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

R. Turg‘anbayev – “Zootexnologiya” kafedrasida professori, agrar fanlar doktori

A. Kamalova – “Veterinariya meditsinasi va farmakologiyasi” kafedrasida mudiri, veterinariya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

P. Xojalepesov – “Iqtisodiyot va gumanitar fanlar” kafedrasida mudiri, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent.

R. Rzaev – “Veterinariya diagnostikasi va oziq-ovqat xavfsizligi” kafedrasida mudiri, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent.

Ushbu to‘plam O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirining 2024-yil 27-dekabrda 490-son buyrug‘i bilan oliy ta‘lim tashkilotlari hamda ilmiy tashkilotlarda 2025-yilda o‘tkaziladigan xalqaro va respublika miqyosidagi ilmiy anjumanlar, simpoziumlar, seminarlar va boshqa ilmiy hamda ilmiy-texnik tadbirlar ro‘yxati 2-ilovasiga muvofiq tasdiqlangan – 2025-yilda xalqaro miqyosida o‘tkaziladigan ilmiy va ilmiy-texnik tadbirlar rejasi asosida Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filialida 2025-yil 13-noyabr kuni – **“Veterinariya meditsinasi va chorvachilikdagi dolzarb muammolar va ularning yechimlari”** mavzusida o‘tkazilgan Xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik konferensiyasi materiallari asosida tuzilgan.

Konferensiyada, veterinariya sohasida faoliyat olib borayotgan universitet va filialarning professor-o‘qituvchilari, ilmiy markazlarning va insitutlarning ilmiy xodimlari, doktorantlar, magistrantlar, iqtidorli yosh tadqiqotchilarning ilmiy-tadqiqot ishlariga bag‘ishlangan maqolalar o‘rin olgan

To‘plamga kiritilgan maqolalar materiallarining to‘g‘riligi va haqqoniyligiga mualliflar mas‘ul hisoblanadi.

© Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali, 2025

© “Golden Print Nukus” nashriyoti, 2025

- Immitis (Leidy, 1856) in the ecological and epizootological chains of canines in the biocoenoses of Uzbekistan. American Journal of Zoology, 3(1), 5-9.
8. Safarov, A., Kunisov, B., Arepbaev, I., & Sazmand, A. (2024). First record of nasopharyngeal myiasis caused by *Cephalopina titillator* (Clark, 1816) in camel (*Camelus dromedarius* Linnaeus, 1758) in Uzbekistan. Veterinary Parasitology: Regional Studies and Reports, 51, 101029.
 9. Mechouk, N., Safarov, A., Kunisov, B., Sazmand, A., & Deak, G. (2025). A six-legged anomalous *Dermacentor niveus* (Acari: Ixodidae) female tick from a camel (*Camelus dromedarius*) in Uzbekistan. Persian Journal of Acarology, 14(2), 357-360.

KEGAYLI TUMANIDA PARRANDACHILIK XOJALIKLARI HAMDA AHOLI XONODONLARIDA PARRANDALAR MIKOPLAZMOZ KASALLIGINI EPIZOOTOLOGIK MANITORING QILISH

Kalbaeva D.P¹., Murodov X.U².

¹*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti
Nukus filiali*

²*Veterinariya ilmiy tadqiqot instituti Qashqadaryo ilmiy tajriba stansiyasi*

Kirish. Keyingi yillarda mamlakatimizda insonlarning oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, parrandachilikni rivojlantirish, chorvachilik mahsulotlariga (go'sht, sut, tuxum) bo'lgan talabni qondirish maqsadida hukumatimiz tomonidan bir qator qarorlar ishlab chiqilgan. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28-yanvardagi PF-60-son «2022-2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida» gi farmoni, 2018 yil 13-noyabrdagi PQ-4015-son «Parrandachilikni yanada rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar», 2022 yil 31-martdagi PQ-187-son «Veterinariya va chorvachilik sohasida kadrlar tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi, 2022 yil 15-iyundagi PQ-281-son «Parrandachilik sohasini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi, 2024 yil 27-iyundagi PQ-238-son «Parrandachilik sohasini yanada qo'llab-quvvatlash, zamonaviy genetik texnologiyalar va kooperatsiya tizimini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida» gi qarorlari hamda mazkur sohaga tegishli boshqa huquqiy-me'yoriy xujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda muayyan darajada xizmat qiladi.

Tadqiqotchilar malumotlari bo'yicha Parrandalarda uchraydigan surunkali respirator kasalliklar ichida eng xaflisi mikoplazmoz (*Mycoplasma*)dir. Kasallik *Mycoplasma gallisepticum* va *Mycoplasma synoviae* tomonidan qozgatiladi u parrandalarda nafas yollari, hovo xaltalari va bogim tizimida yalliglanish jarayonlarini keltirib chiqaradi. Mikoplazmoz tovuq, kurka, ordak va bedanalarda yuqori olim korsatkishiga olib kelmasada, osishning sekinlashuvi, tuxum ishlab chiqarishning pasayishi va yem samaradorligining kamayishi tufayli katta iqtisodiy zarar keltiradi, jojalarning olishidan (10 % gacha tuxum otalamaydi), katta parrandalarning majburiy tashkil topadi. AQSH da har yili ortacha shu kasallik 124 mln dollar zarar keltiradi. Rossiyada ushbu kasallik va esherixyoz ulushi parranda infekcion kasalligining 76% ni tashkil etadi. Amerikada 1984-yilda *Mycoplasma gallisepticum* tufayli taxminan 127 million dona tuxum yoqotilgan va bu taxminan 7 million dollar zarar olib kelgan.

Jumladan, O'zbekistonda 1965-yillardan boshlab, parrandachilik xo'jaliklarida ushbu kasallik uchray boshlagan. Bu holatni kelib chiqishiga sabab inkubatoriyaga qo'yiladigan tuxumlarni mikoplazmoz kasalligi bo'yicha nosog'lom xo'jaliklardan olinganligi sababchi bo'lgan. Mazkur kasallik bilan kasallangan parrandalarning o'lish darajasi 5-45 % ni tashkil etadi.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, kasallikka chalingan parrandalarda mingta parranda uchun ortacha 10-15% foyda yoqotadi. Bu esa iqtisodiy jihatdan ham, oziq-ovqat xavfsizligi nuqtai nazaridan ham jiddiy muammo hisoblanadi. Shu sababli, mazkur maqolada Qoraqalpog'iston

hududida parrandalarda mikoploazmoz kasalligining tarqalish darajasi, sababchi bakteriyalar kasallikning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar hamda uning oldini olish usullari yoritiladi.

Mazkur kasallikka tashxis qo'yish, davolash va oldini olish tadbirlari uchun maxsus kompleksli usul va vositalar ishlab chiqilmagan. Xorijiy mamlakatlarda ishlab chiqarilgan biopreparatlarni qo'llash uchun ko'p vaqt va valyuta sarflanishi lozim.

Tadqiqotning maqsadi. Qoraqalpogiston Respublikasi Kegayli tumani parrandachilik xojaligi hamda aholi xonodolarida parrandalar mikoplazmoz kasalligini epizootologiyasini organish, kasallikni oldini olish va qarshi kurash choralarini ishlab chiqish.

Tadqiqot ob'ekti va uslubiylari. Ilmiy tadqiqotlarning eksperimental qismi Qoraqalpog'iston Respublikasining ayrim hududidagi parrandachilik xo'jaliklari, Respublika Hayvon kasalliklari tashxisi va ozuq-ovqat xavfsizligi davlat markazi hamda **SDVMChBU ning Nukus filiali vivarisida** tovuqlar orasida mikoplazmoz kasalligining tarqalishi va undagi patomorfologik o'zgarishlarini aniqlash hamda kasallikka tashxis qo'yish uslublari qo'yidagi tajribalar asosida o'tkazildi.

Laboratoriya tajribalarida mikoplazmoz kasalligi bilan tabiiy sharoitda zararlangan va zararlanmagan katta yoshdagi «Loman Braun klassik va Loman LSL klassik» hamda mahalliy zotga mansub tovuqlarda olib borildi.

Ichki organlardagi patomorfologik o'zgarishlarni o'rganish maqsadida ulardan umumiy qoidalariga asoslangan xolda kasallikka xos patoanatomik o'zgarishlar aniqlandi.

Kutiladigan natijalar. Parrandalar orasida mikoplazmoz kasalligining tarqalishi hamda etiologik faktorlari organildi. Bu tadqiqodlarimizni Qoraqalpogiston Respublikasi, Kegayli tumanidagi xususiy parranda xojaligida olib borildik. Umumiy hisobda 120 bosh parranda klinik belgilar asosida tekshirildi.

Labaratoriya sharoitida olingan namunalar PCR muhitida tahlil qilindi. Natija shuni korsattiki, tekshirilgan namunalar orasida 58% *Mycoplasma gallisepticum* DNK si aniqlandi. Bu esa xojalikda mikoplazmoz infektsiyasi mavjudligini tasdiqlaydi. Ajratilgan shtammlar keying epizotologik tahlil uchun saqlab qoyildi.

Kasallikka qarshi kurash choralar:

Davolashta mikoplazmaga sezgir antibiotiklardan foydalanadi:

-tilosin

-oksitetrasiklin

-tiamulin

-doksitsiklin

-enrofloksatsin

-spiramitsin preparatlari 3-7 kun davomida ichimlik suv orqali beriladi.

Profilaktik chora tadbirlar sifatida xojalikka faqat soglom parrandalarni kiritish, yangi keltirilgan qushlarni 14 kun karantinda saqlash, parrandachilik binolarini formalin, yod eritmasi va kresol bilan dezinfeksiya qilish bioxavfsizlik qoidalariga roia etish tavsiya etiladi. Zarurat bolganda *Mycoplasma gallisepticum* ga qarshi vaksina qollash mumkun.

Xulosa. Kasallikning keng tarqalishiga iqlim omillari, sanitariya qoidalariga rioya qilinmasligi va profilaktik choralar sustligi sabab bo'lmoqda. Parranda mikoplazmozining oldini olish, davolashga qaraganda samaraliroqdir. Zamonaviy diagnostika (PCR va IFA) usullarining joriy etish erta tashxis qoyish imkonini beradi. Kompleks yondoshuv -bioxavfsizlik, profilaktika va antibiotic terapiya -mikoplazmoz tarqalishini cheklashning eng samarali yolidir.

Kasallikka qarshi kurashishning eng samarali yo'li - kompleks yondashuvdir. Parrandaxonalarda tozalikni ta'minlash, antikoksidial dorilarni muntazam ishlatish, vaksinatseyani joriy etish, ozuqa va suv sifatini nazorat qilish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ниязов Ф.А., Ибодуллаев Ф.И., Юсупов М.Г. Патоморфологические изменения в организме кур при пуллорозе. // Зооветеринария – 2008 – №6 - 7. С.18.

2. Красиков, А.П. Эпизоотическая ситуация по инфекционным болезням, в том числе и респираторному миеоплазмозу на птицефабрике «Сибирская» / А.П. Красиков, В.Г. Крышин, ОА Сунцова // Проблемы и перспективы развития науки в Институте ветеринарной медицины ОмГАУ: сб. науч. тр. - Омск, 2002. - С. 128-133.
3. Elmurodov B.A., Murodov X.U., Navruzov N.I., Kurbonov F.M. Pathomorphological Changes in Poultry Pasteurelliosis, Pullorosis and Colibacteriosis Diseases // Middle European Scientific Bulletin. Academic Journal, ISSN 2694-9970 Volume 29 | Oct-2022. -P.87-92.
4. Мониторинг эпизоотической обстановки по инфекционным болезням птиц в Западно-Сибирском регионе и Алтайском крае / А.П. Красиков, Н.В. Рудаков, О.А. Сунцова и др. // Роль ветеринарного образования в подготовке специалистов агропромышленного комплекса : сб. науч. тр. -Омск, 2003. -С. 163-171.
5. Safarov, A., Akramova, F., Azimov, D., Mihalca, A. D., & Ionică, A. M. (2021). Updates on the distribution and host spectrum of *Dirofilaria repens* in the Republic of Uzbekistan. *Parasitology Research*, 120(12), 3987-3992.
6. Сафаров, А. А., Акрамова, Ф. Д., Шакарбаев, У. А., & Азимов, Д. А. (2018). Паразитофауна домашней собаки (*Canis familiaris* Dom.) современного мегаполиса Ташкента. *Российский паразитологический журнал*, 12(4), 41-49.
7. Safarov, A. A., Akramova, F. D., Shakarbaev, U. A., & Azimov, D. A. (2018). Parasitic fauna of domestic dog (*Canis familiaris* Dom.) of the modern metropolis of Tashkent.
8. To'rayevich, N. B., Safarov, A. A. U., Akramova, F. D., Azimov, D. A., Shakarbayev, U. A., & Berdibayev, A. S. (2020). The cycle of nematode *Dirofilaria immitis* (Leidy, 1856) in the ecological and epizootological chains of canines in the biocoenoses of Uzbekistan. *American Journal of Zoology*, 3(1), 5-9.
9. Safarov, A., Kunisov, B., Arepbaev, I., & Sazmand, A. (2024). First record of nasopharyngeal myiasis caused by *Cephalopina titillator* (Clark, 1816) in camel (*Camelus dromedarius* Linnaeus, 1758) in Uzbekistan. *Veterinary Parasitology: Regional Studies and Reports*, 51, 101029.
10. Mechouk, N., Safarov, A., Kunisov, B., Sazmand, A., & Deak, G. (2025). A six-legged anomalous *Dermacentor niveus* (Acari: Ixodidae) female tick from a camel (*Camelus dromedarius*) in Uzbekistan. *Persian Journal of Acarology*, 14(2), 357-360.

ЎЗБЕКИСТОНДА ОТЛАР ГЕЛЬМИНТОФАУНАСИНИНГ ЎРГАНИЛИШ ДАРАЖАСИ

Карлибаева Ш.К.¹, Сарсенбаев И.Е.¹, Амангелдиев У.А.¹, Дильманова А.И.²

¹Самарқанд давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик ва биотехнологиялар университети Нукус филиали,

²Қорақалпоғистон қишлоқ хўжалиги ва агротехнологиялар институти,

Кириш. Ўзбекистонда отларнинг гельминтлари соҳасида изланишлар 1921 йилдан бошланган. Гельминтологик илмий сафар жараёнида [21] Каттакўрғонда (Самарқанд вилояти) отларни тўлиқ гельминтологик ёриб кўриш усули орқали ичкаларида катта хажмда *Probstmayria vivipara* нематодаси аниқланган.

Ўзбекистон Республикасининг 2016 йил 19 сентябрдаги “Хайвонот дунёсини муҳофаза қилиш ва ундан фойдаланиш тўғрисида”ги ЎРҚ-408-сон Қонуни, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сон Фармони, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 15 июндаги “Ўзбекистон Республикасида йилкичилик ва от спортини ривожлантиришга доир қўшимча чора-